

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості»

1. Мета і завдання проєкту Закону

Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості» (далі – проєкт Закону) розроблено з метою посилення захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, приведення норм деяких законодавчих актів України у відповідність до положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

2. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту Закону

Статтею 19 Конвенції ООН про права дитини, схваленою резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року та ратифікованою Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-ХІІ, визначено, що Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбального і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

Посилення захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості передбачено також статтею 34 Конвенції ООН про права дитини, де визначено, що Держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою Держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання:

- а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності;
- б) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;
- в) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах.

Разом з цим, з метою виконання зобов'язань України щодо імплементації законодавства України у відповідність до актів Європейського Союзу,

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р. затверджено Дорожні карти з питань верховенства права, з питань реформи державного управління, з питань функціонування демократичних інституцій та План заходів щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України.

Зокрема Дорожня карта з питань верховенства права є всеохоплюючим стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС, зокрема за переговорними Розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека», у якому, з поміж іншого, передбачено приведення законодавства України у сфері захисту прав дитини у відповідність до права ЄС, зокрема щодо захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Прийняття запропонованого проєкту Закону свідчить про готовність України відповідати європейським стандартам і пріоритетам Ради Європи, *acquis* ЄС (у тому числі Директив 2016/800 та 2012/29/ЄС, Стратегії ЄС з прав дитини), які спрямовані на забезпечення найкращих інтересів дитини, у тому числі реалізації положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства.

Законом України від 20 червня 2012 року № 4988-VI Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації (Ланцаротську конвенцію) (далі – Конвенція), тим самим зобов'язавшись привести національне законодавство у відповідність до її положень.

Цілями Конвенції є: запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба із цими явищами; захист прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства; сприяння національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей.

З метою імплементації положень Конвенції прийнято низку нормативно-правових актів, зокрема закони України від 19 грудня 2019 року № 409-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи» та від 18 лютого 2021 року № 1256-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)».

Слід зазначити, що загальним принципом для ювенальної юстиції країн Європи є утримання від карального напряду в ювенальній юстиції та збереження ставлення до підлітків як до спеціальної групи, згода з тим, що вони можуть припускатися помилок у процесі «нормального» розвитку, і докладання всіх зусиль, щоб інтегрувати їх у суспільство (навіть в разі вчинення найбільш тяжких злочинів).

Відповідно до п. 69 Зауважень ООН загального порядку № 24 (2019) про права дитини у системі правосуддя стосовно дітей, Комітет по правам дитини рекомендує державам утримуватися від внесення відомостей про будь-яку дитину чи особу, яка була дитиною на момент вчинення кримінального правопорушення, в будь-який державний реєстр правопорушників. Необхідно уникати включення таких відомостей в інші реєстри, які не є загальнодоступними, але перешкоджають доступу до можливої реінтеграції.

У зв'язку з цим важливим є виключення можливості внесення до реєстру відомостей про дітей, які вчинили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої або неповнолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за зазначені кримінальні правопорушення знята або погашена в установленому законом порядку.

У той же час існує потреба ужиття подальших кроків у цьому напрямі, зокрема щодо запобігання кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, оскільки щорічно кількість таких злочинів і кількість дітей, які потерпіли від них, лише збільшується.

Відповідно до Закону України від 19 грудня 2019 року № 409-IX наказом Міністерства юстиції України від 24 березня 2020 року № 1180/5 в Єдиному реєстрі засуджених та осіб, узятих під варту (далі – Реєстр) створено Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи (далі – ЄРЗСН), який є складовою частиною Реєстру та містить відомості про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі кримінальні правопорушення знята або погашена в установленому законом порядку. Держателем реєстру є Міністерство юстиції України.

На сьогодні ЄРЗСН – це автоматизована електронна база даних, створена для забезпечення збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення даних про осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі злочини знята або погашена в установленому законом порядку.

Водночас мети функціонування в Реєстрі в повній мірі не досягнуто, оскільки у законодавстві не передбачено обов'язку перевіряти факт наявності заборони щодо праці в контакті з дітьми шляхом визначення факту перебування в Реєстрі особи, яка претендує на зайняття посади в закладі дошкільної освіти, закладі загальної середньої освіти, закладі позашкільної освіти, закладі охорони здоров'я або іншої установи, організації, зобов'язаної здійснювати нагляд за дітьми або надавати послуги медичного, навчального чи соціального характеру дітям, а також не встановлена відповідальність за призначення на посаду без дотримання обов'язку щодо перевірки факту перебування конкретної особи в Реєстрі.

Перевірка повинна проводитись шляхом безпосереднього отримання інформації з ЄРЗСН відповідними службовими особами до прийняття на роботу, а також в наступному періодично, але не рідше, ніж один раз в три роки.

Крім того, положення Конвенції про захист від сексуального насильства стосується усіх дітей, а не лише малолітніх, у зв'язку з чим необхідно розширити коло осіб, інформація про яких має бути внесена до ЄРЗСН, а також визначити перелік кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, зокрема за статтями 152, 153, 154, 155, 156¹ Кримінального кодексу України (далі –КК України), обвинувальний вирок суду щодо яких набрав законної сили та містить рішення про включення інформації про засудженого за кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини до модуля обліку осіб, засуджених за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини.

Прийняття цього проекту Закону також забезпечить реалізацію підпункту 1 пункту 29 стратегічної цілі 3 операційного плану заходів з реалізації у 2025–2028 роках Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2025 року № 708-р.

Ураховуючи, що діти – найбільш вразлива категорія осіб щодо сексуального насильства, завданням держави, серед іншого, є ужиття всіх заходів щодо їх захисту від таких протиправних посягань, попередити та запобігти їх учиненню.

Крім того, пропонується посилення кримінального покарання за такі злочини щодо осіб, які не досягла чотирнадцяти років.

У зв'язку з цим, з метою посилення захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, проектом Закону пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), КК України, а також до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), законів України «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту».

Удосконалення норм указаних законів дасть змогу підвищити ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, а також рівень правового та соціального захисту дітей у конфлікті та контакті із законом.

3. Загальна характеристика та основні положення проекту Закону

Проектом акта пропонується у КУпАП:

запровадити адміністративну відповідальність посадових осіб у випадку прийняття на роботу до закладу освіти, охорони здоров'я або іншої установи, організації, зобов'язаної здійснювати нагляд за дітьми або надавати медичні, освітні соціальні послуги дітям, особи, без проведення стосовно неї перевірки щодо наявності заборони працювати у контакті з дітьми, а також не проведення такої перевірки після прийняття на роботу (доповнити статтю «188⁵⁸»);

наділити правом складати протоколи за вчинення цього адміністративного правопорушення уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції, посадових осіб, уповноважених на те обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими державними адміністраціями, а також освітнього омбудсмена або уповноважених осіб служби освітнього омбудсмена;

у КК України:

внести зміни до частини четвертої статті 152 (Згвалтування) щодо посилення кримінального покарання за злочини щодо осіб, які не досягла чотирнадцяти років;

внести зміни до частини четвертої статті 153 (Сексуальне насильство) щодо заміни визначення «особа, яка не досягла чотирнадцяти років» на «малолітня особа»;

доповнити новою статтею 367-1 (Непроведення перевірки заборони працювати з дітьми у контакті з дітьми) умовами настання кримінальної відповідальності за невиконання обов'язку проводити перевірку щодо наявності заборони працювати у контакті з дітьми щодо осіб, які працюють в закладі освіти, охорони здоров'я або іншої установи, організації, зобов'язаної здійснювати нагляд за дітьми або надавати медичні, освітні соціальні послуги дітям, особи, без дотримання передбаченого законом обов'язку проведення стосовно неї перевірки, якщо останньою було вчинено кримінальне правопорушення проти статевої свободи та недоторканості дитини, яка перебувала під наглядом або отримувала послуги у зазначеному закладі, установі чи організації.

З метою ефективної реалізації зазначених вище норм у КВК України пропонується:

1) внести зміни до статті 6¹, виклавши назву статті в редакції: «Єдиний реєстр засуджених та осіб, взятих під варту», функції Держателя Єдиного реєстру – центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, передбачити, що порядок його формування та ведення затверджується Кабінетом Міністрів України, вдосконалити інформаційну взаємодію та обмін даними з іншими державними реєстрами.

2) доповнити новою статтею 6² (Облік осіб, засуджених за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини), де пропонується:

вносити відомості про осіб, засуджених за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, до модулю обліку осіб, засуджених за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини (далі – модуль);

вносити до модулю відомості лише стосовно дорослих осіб;

визначити перелік суб'єктів, які мають право на отримання інформації щодо факту перебування конкретної особи у модулі;

закріпити обов'язок надавати інформацію з модуля на запит осіб, зазначених у цій статті, у термін не більше семи робочих днів з дня його отримання.

У Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» пропонується встановити адміністративний нагляд щодо повнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості не тільки щодо малолітньої, а також і неповнолітньої особи. Водночас пропонується слово «міліція» замінити словами «орган Національної поліції» з метою приведення у відповідність до Закону України «Про Національну поліцію»;

У Законі України «Про охорону дитинства передбачено обов'язок посадової особи здійснювати перевірку відсутності заборони працювати в контакт з дітьми під час прийняття на роботу до закладу освіти, охорони здоров'я або іншої установи, організації, незалежно від форм власності, а також періодично після прийняття на роботу, але не рідше, ніж один раз в три роки.

У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначено, що не можуть бути прийняті на роботу (а прийняті – підлягають звільненню) в органах і службах у справах дітей, спеціальних установах та закладах для дітей, особи, яким заборонено працювати у контакт з дітьми відповідно до частини одинадцятої статті 10 Закону України «Про охорону дитинства».

У Законі України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту» визначено обов'язок засновника, керівника закладу освіти забезпечити контроль за дотриманням заборони щодо праці в контакт з дітьми, встановленої частиною одинадцятою статті 10 Закону України «Про охорону дитинства».

4. Стан нормативно-правової бази у зазначеній сфері правового регулювання

У цій сфері правового регулювання діють Конвенція ООН про права дитини, Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінально-виконавчий кодекс України, Закони України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» та «Про освіту», інші законодавчі та нормативно правові акти України.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття цього закону України не потребує додаткових витрат із Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону

Прийняття акта сприятиме посиленню захисту дітей від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, ефективній реалізації повноважень уповноваженими суб'єктами у сфері захисту прав дітей, вдосконаленню механізму протидії кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості та дозволить привести окремі норми національного законодавства у відповідність до норм Конвенції.

Народні депутати України

**С.К. Іонушас
та інші**

